

Bokstavlæring og en lekende tilnærming til skriftspråket

*Skolen skal la elevene utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang (...).
For de yngste barna i skolen er lek nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir lek muligheter til kreativ og meningsfylt læring.*

Opplæringens verdigrunnlag (LK20, kap. 1.4)

Film: [Sykehusleken](#)

<https://sprakloyper.uis.no/article.php?articleID=116890&categoryID=21719>

**6-årsalderen er gullalderen for
rollelek**

(Høigård, 2013)

Leik og læring

Grunnleggjande lese- og skriveopplæring på 1. trinn

Lærer i rolle som
sjukehusdirektør

SJUKEHUSLEIK

Yrke/elev:

- Lege
- Sjukepleiar
- Pasient
- Apotekar

Elevaktivitetar:

- Ta røntgen
- Ta blodprøve
- Dela ut medisinar
- Legesjekk
- Dela ut mat
- Laga medisinar (apotek)
- Pasientar/lege/sjukepleiar

Skriveaktivitetar:

- Skriva namn på pasientane
- Teikna røntgenbilete
- Laga og fylla ut blodprøveskjema
- Laga reseptar
- Skriva namn på medisinar
- Skriva sjukejournal
- Meny

Lærer i rolle som
flyplassjef

FLYPLASSLEIK

Yrke/elev:

- Flygar/flyvert
- Politi
- Reiseleiar
- Bankfunksjonær
- Caféeigar
- Flyteknikar

Elevaktivitetar:

- Teknisk sjekk av flyet
- Selja billettar
- Sjekka inn bagasje
- Kontrollera pass
- Styra flyet

Skriveaktivitetar:

- Laga billettar
- Laga reklameplakatar
- Laga pass
- Laga merke til bagasjen
- Laga og fylla ut skjema til teknisk flysjekk
- Laga pengar
- Senda kort?

Lærer i rolle som
redaktør

AVIS- REDAKSJONEN

Yrke/elev:

- Journalist
- Redaktør
- Resepsjonsvakt

Elevaktivitetar:

- Laga avis. Gjerne klippa og lima frå ulike blad og aviser.
- Ta telefonen

Skriveaktivitetar:

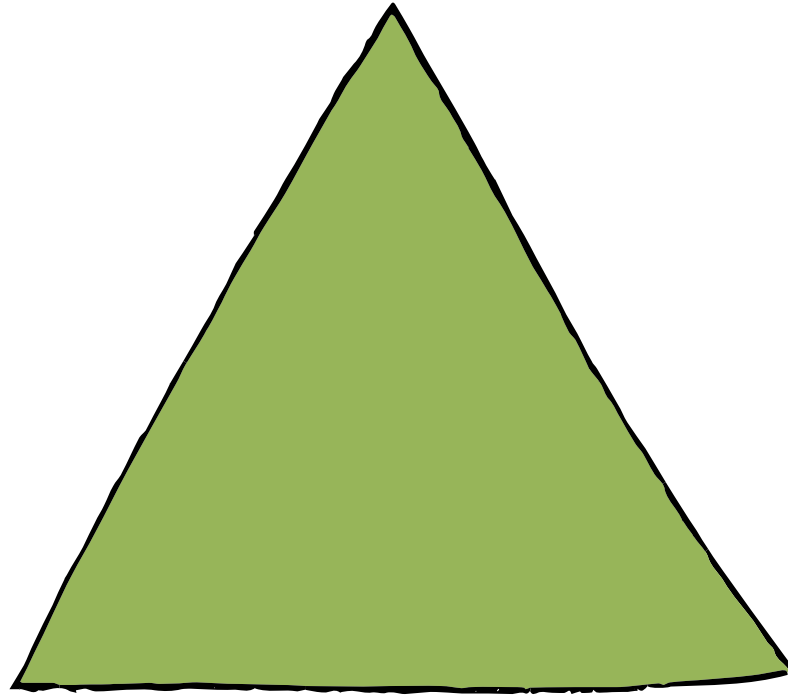
- Skriva nyheiter
- Teikna nyheiter
- Skriva annonser, kjøp og sal
- Skriva beskjedar

LK20, norsk: Skriftlig tekstskaping

Elevene skal få oppleve skriveopplæringen som meningsfull.

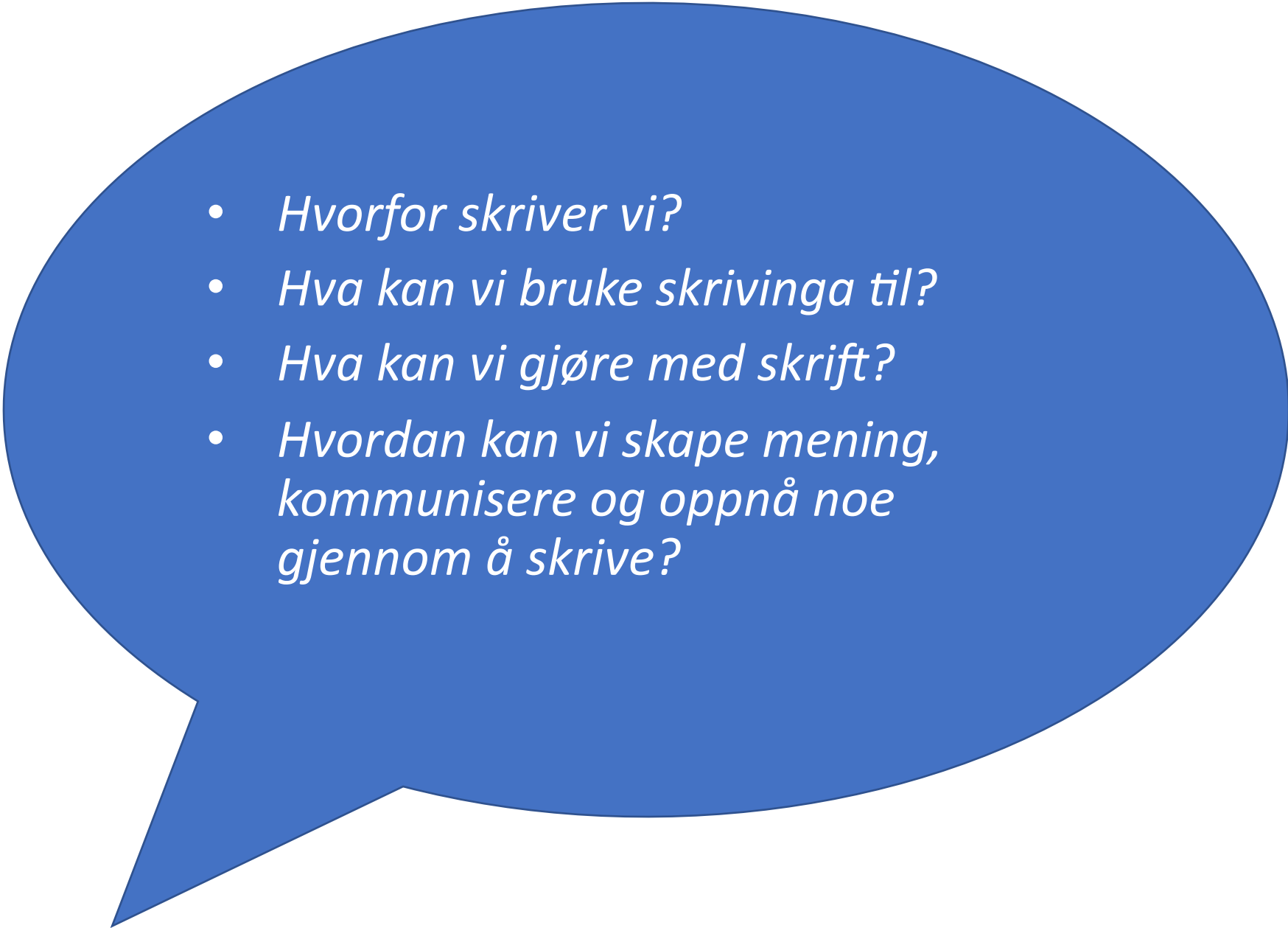
Hva betyr det i praksis?

Formål

Innhold

Form

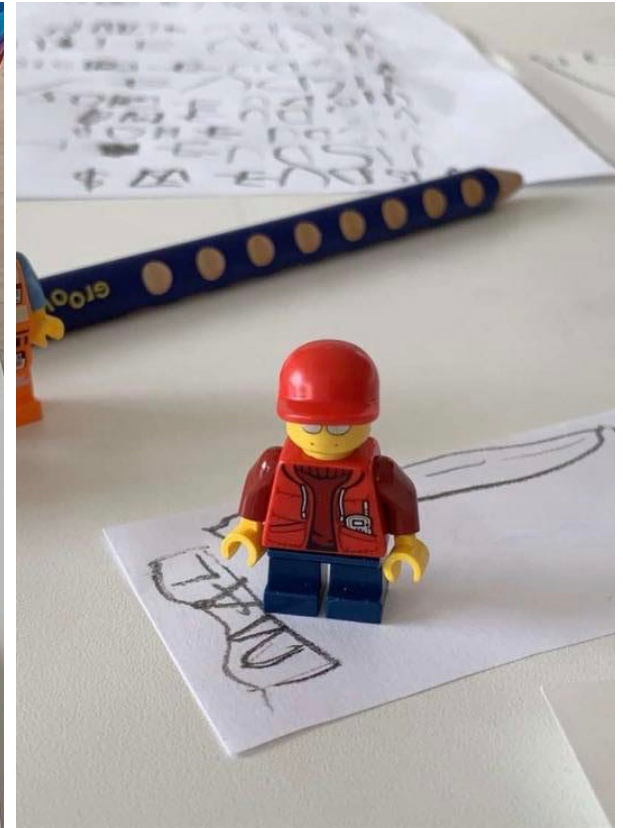
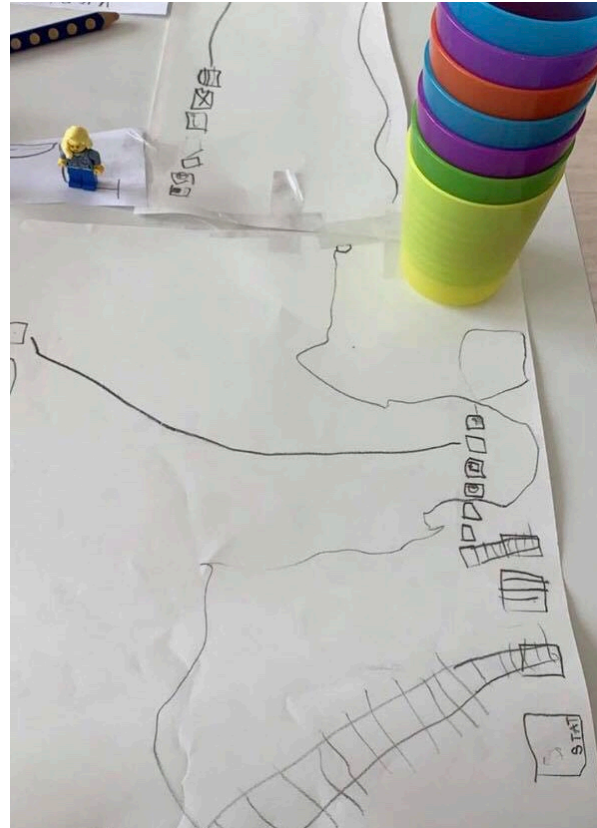
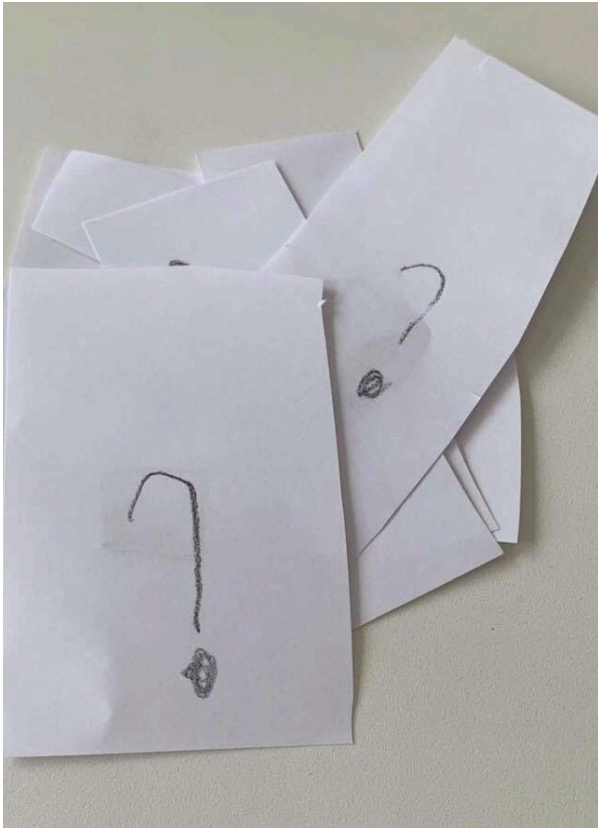
-
- *Hvorfor skriver vi?*
 - *Hva kan vi bruke skrivinga til?*
 - *Hva kan vi gjøre med skrift?*
 - *Hvordan kan vi skape mening, kommunisere og oppnå noe gjennom å skrive?*

Når formålet er å
beskrive

Når formålet er å samhandle

Når formålet er å leke

Når formålet er å huske

nata klem ✓

lese bok ✓

frisettener ✓

spile ✓

ruelsmat ✓

si gønat ✓

gnårer ✓

Elever som opplever mestring, motiveres til å bli mer utholdende og selvstendige. Prøving og feiling kan være en kilde til læring og erkjennelse, og elevene skal oppfordres til å prøve seg også når det er usikkert om de vil lykkes. Det er skolens oppgave å gi elevene trygghet til å krysse grenser og prøve noe vanskelig.

(3.2 Overordnet del)

MENING-MOTIVASJON-MESTRING
MESTRINGSTRO

Tre viktige aspekt ved å få tilgang til skriftspråket:

1. Forstår hva skrift er og hva skrift kan brukes til
2. Forstår det alfabetiske prinsipp (knekker koden)
3. Kan skrive tekster tilpasset mottaker og formål (kan bruke skrift)

(Puranik & Lonigan 2014)

Tre ulike roller når de yngste skriverne tilegner seg skriftspråket:

1. Øveskriveren trener på delferdigheter/kodekompetanse
2. Språkforskeren utforsker og oppdager
3. Forfatteren skriver for en mottaker

Bokstavene
*Hva er en bokstav?
En besynderlig ting —
En linje, en strek, en prikk og en ring
Og så er det slik den skal være.
Én liten bokstav sier ikke det spor,
Men sammen med andre blir den til ord
Som lærer deg det du skal lære.*

André Bjerke

Bokstavlæring

- God bokstavkunnskap kjennetegnes av at elevene **raskt** gjenkjenner bokstaven og kan si hva den heter, at koblingen bokstav-bokstavlyd (grafem og fonem) er **automatisert** og at elevene **kan skrive** bokstaven hensiktsmessig.
- Det er stor variasjon i elevens bokstavkunnskap ved skolestart. Det kan derfor være lurt å bruke relativt kort tid på den felles bokstavinstruksjonen, og heller legge til rette for differensierte lese- og skriveaktiviteter og korte økter med repetisjon og de gjennomgåtte bokstavene må stadig repeteres – helst hver dag.

På tide med raske bokstaver?

- I generasjoner har norske førsteklasser brukt lang tid på å lære bokstavene. Men er vi vitne til en forandring nå? spør førsteamanuensis Kjersti Lundetræ ved Lesesenteret, Universitetet i Stavanger.

[Kjersti Lundetræ](#) er førsteamanuensis ved [Lesesenteret, Universitetet i Stavanger](#)

En augustdag i 1978 var det endelig min tur til å begynne på skolen. Endelig skulle jeg få lesebøker, skrivebøker og lekser slik som venninnene mine. Iført gul pologenser, strikkevest, lysebrun fløyelsbukse og rød ransel, møtte jeg fantastiske froken Enge og resten av klasse 1C.

Jeg aner ikke om det var snakk om dager eller uker, men det føltes som en «evighet» før vi kom til sidene i «Med A og B til Alababa» som inneholdt bokstaver. Først måtte vi lære forskjellen på venstre og høyre – vi «leste» bilder fra venstre mot høyre, og øvde på å rekke opp hånda og så hvilken lyd tingene som var avbildet i «Med A og B til Alababa» begynte på. Da vi omsider begynte å lære bokstaver, var ikke rekkefølgen alfabetisk, slik jeg hadde forventet. Vi begynte med O og fortsatte med L.

Førsteamanuensis Kjersti Lundetræ ved Lesesenteret som spent førsteklassing i 1978.

AV KJERSTI LUNDETRÆ
04.11.2015
Barne-timen

Kjersti Lundetræ (Lesesenteret) undersøkte hva som lå til grunn for den progresjonen som var mest vanlig i Norge – en bokstav hver uke. Det var lite å finne i bøker/artikler, og når progresjonen var omtalt ble det ikke forklart hvorfor.

Betyr det at vi baserer bokstavinnlæringa på tradisjon?

Noen tror at rask bokstavintroduksjon handler om:

- at elevene skal ha lært seg alle bokstavene i løpet av høsten
- at elevene skal ha lært seg å lese før jul

Formålet er at elevene gjennom rask bokstavprogresjon får tilgang til mange bokstaver som de kan bruke i meningsfylte lese- og skrivesituasjoner. De skal lære bokstavene fordi de har bruk for dem.

Her vil elevene gå i ulik takt.

Bokstavene er språklige byggesteiner.

De må ikke bli et system av meningsløse enheter.

(Frost, 2003 i Hagtvet, Flugstad Rygg og Nygård Skulstad, 2014)

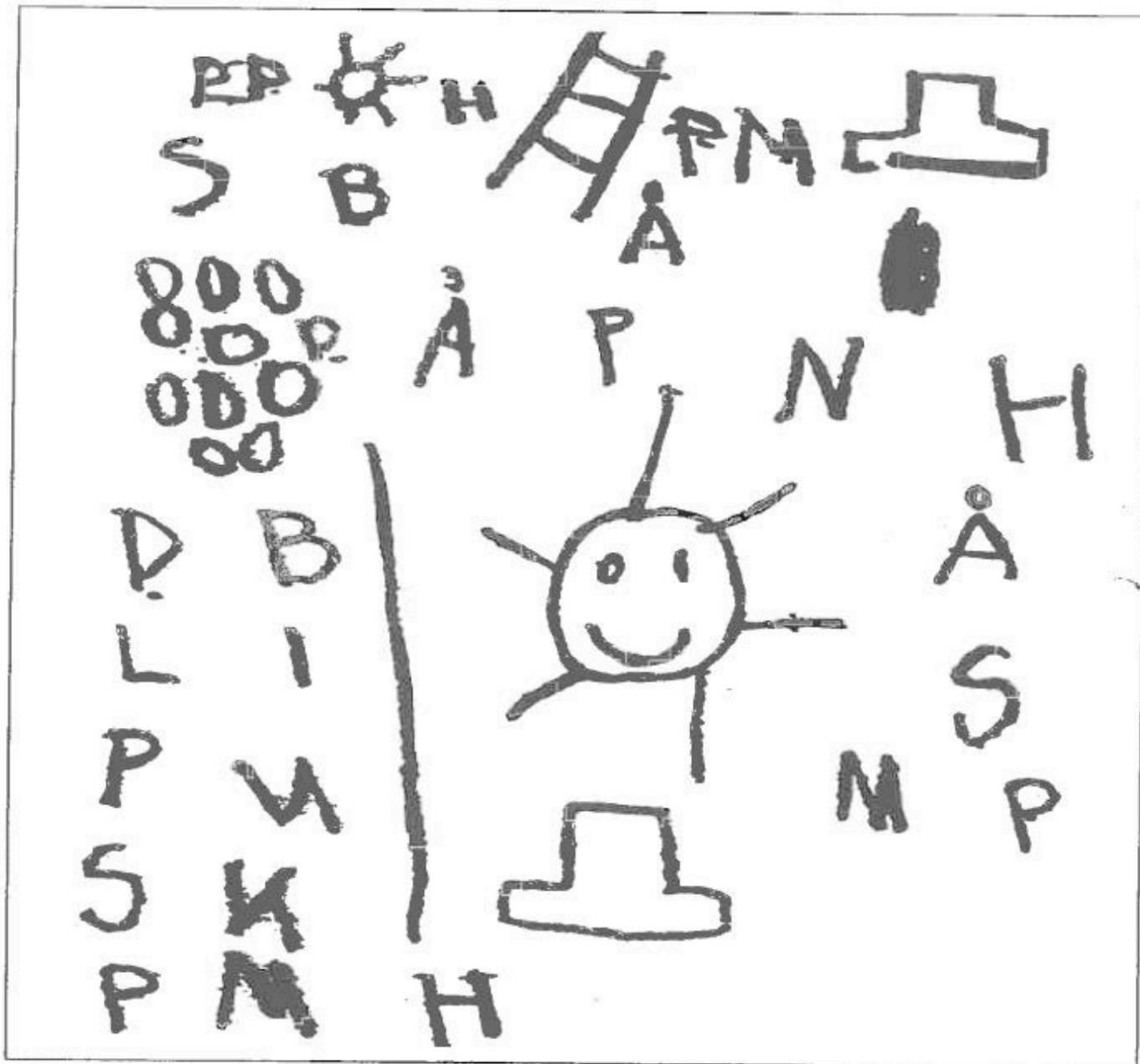
Film om bokstavlæring:

<https://www.youtube.com/watch?v=zl6dAvy2tY0&feature=youtu.be>

* BARNESKRIVIN R IKK
VÅKNSKRIVIN!

* BARN KAN SKRIVE D D I VIL!

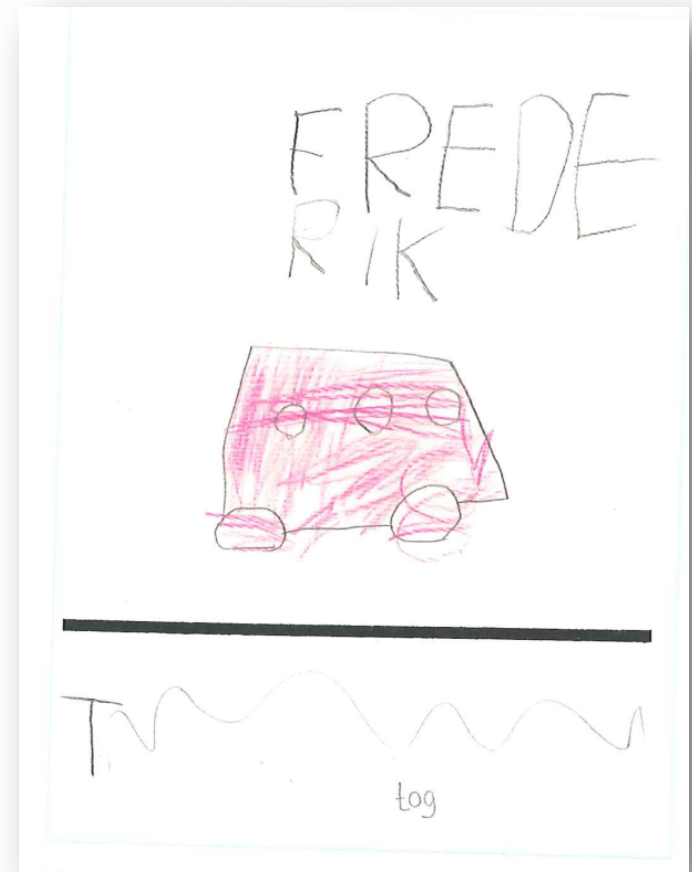
* ALT R RIKTI!

Tekst 2. Sunniva 6;2

Hvilken strategi bruker Sunniva?

*For noen barn kan det å
oversette fra «barneskrift»
til «voksenskrift» være en
fin inngang til skriftspråket.*

Den gode starten:

- Variasjon og en **utforskende** og **lekpreget tilnærming** til læring
- Skrivning og lesing fra skolestart
- Rask *tilgang* til alle bokstavene, og la elevene bruke dem.
- Arbeid med fonologisk bevissthet foregår i naturlige kontekster. La elevene oppdage!
- Lærere som leder og veileder elevene
- Systematisk og målrettet arbeid tilpasset den enkelte elev
- Gi elevene gode rammer for skriving
- Ferdigstill og publiser
- Skrivning bør først og fremst foregå på skolen
- Tett samarbeid med hjemmet
- Tidlig innsats! Iverksett tiltak!

- **Lærer har en sentral rolle som veileder** (setter mål, og som gir den eksplisitte undervisningen i skriving)
- **Veiledningen skjer mens elevene skriver** (elevene må få oppdage)
- **Medelevne er støttespillere** (men må få kunnskap om hvordan man ber om råd og gir råd)

Hvordan legge til rette for veiledning og dialog?

Film: [Bokstavlek](#)

<https://www.youtube.com/watch?v=270HZXD1J30>

TIPS:

- La alfabetet henge i klasserommet: Aa, Bb osv. Knytt hver bokstav til et objekt eller bilde som er i tråd med den språklyden bokstaven representerer.
- La elevene ha ei remse på pulten sin der de kan se både den store og den lille bokstaven (eller en bokstavhjelper)
- I tillegg til enkeltbokstavene må elevene også få automatisert de vanligste diftongene (ei, ai, au, øy) og de komplekse grafemene (kj-, skj-, sj-, hv-, gj-, hj-, -ng)
- La ordenseleven peke på bokstavene på veggen, mens klassen sier bokstavlydene i kor. Dette kan gjøres vanskeligere ved at det skjer raskt eller at eleven som peker velger rekkefølgen (syng)
- Husk også å veilede elevene i hvor bokstavene starter og hvilken vei de bør skrives (uten at det skal oppleves som retting eller at bokstavene ikke er fine nok skrevet).

Hvordan lar vi elevene få møte bokstavene?

Presenter elevnavn (gjerne også lærernavn) som starter med bokstaven og som inneholder bokstaven som skal introduseres. Disse navnene kan gjerne være skrevet opp på forhånd. Få elevene til å undre seg:

Hvorfor har jeg skrevet akkurat disse navnene?

Sara

Samuel

Saya

Said

Iris

Anders

Astrid

Eksempel på bokstavprogresjon:

Uke	Mandag	Onsdag	
34			Bokstavkartlegging*
35	l i	S s	
36	O o	L l	
37	E e	V v	
38	A a	T t	
39	B b	Ø ø	
40	M m	Å å	
41	Høstferie		
42	Repetisjonsuke		Bokstavkartlegging
43	J j	R r	
44	D d	U u	
45	G g	N n	
46	P p	Y y	
47	H h	F f	
48	K k	Æ æ	
49	C c Q q W w X x Z z		
50	Repetisjonsuke		Bokstavkartlegging

Husk at de gjennomgåtte bokstavene stadig må repeteres og at elevene må få arbeide med dem gjennom lesing og skriving.

*Bruk gjerne **Lesesenterets bokstavprøve**.

(Språkløyper)

Kommentar til bokstavprogresjon:

- Hva som er den ideelle bokstavprogresjonen og bokstavrekkefølgen kan diskuteres, og det kan også variere fra barn til barn (pga. forkunnskaper, interesser og bokstaver i barnets- og familiens navn). Dersom man bruker et ABC-læreverk, vil det ofte være mest aktuelt å bruke bokstavrekkefølgen til det aktuelle læreverket.
- Det viktigste momentet i vurderingen av bokstavprogresjonen er at bokstavene raskt skal kunne brukes til å lese og skrive mange ord. Det kan også være lurt å spre formlike og lydlike bokstaver litt fra hverandre i tid, slik at elevene har sikker kunnskap om den ene (f.eks. b) når den andre (f.eks. d) introduseres.
- For å unngå at foresatte skal bli urolige dersom barnet ikke lærer alle bokstavene ved første gjennomgang (f.eks. første gang de står på ukeplanen), kan det kan være lurt å minne om at bokstavene vil bli repetert mange ganger.

(Språkløyper)

Litteraturliste:

Bjerke, C & Johansen, R. (2020). *Begynneropplæring i norskfaget*. Gyldendal.

Hagtvet, B.E., Rygg, R.F. & Skulstad, R.N. (2014). Et vindu til barns språklige kompetanse: Oppdagende skriving i barnehage og skole. *Bedre skole* nr. 2, s. 24-30

Korsgaard, K., Hannibal S. & Vitger M. (2011). *Oppdagende skriving – en vei inn i lesingen*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Myran, I. H. & Håland, A. (2018). Skriving fra første dag – hvis skolen er forberedt. *Bedre skole* (1) s. 51- 55

Puranik, C. S., & Lonigan, C. J. (2014). Emergent Writing in Preschoolers: Preliminary Evidence for a Theoretical Framework. *Reading Research Quarterly*, 49(4), 453–467.
<https://doi.org/10.1002/rrq.79>

Språkløyper: [Bokstavinnlæring](#)

Språkløyper: [Skriving i begynneropplæringa](#)

Skrivesenteret: [Veiledet skriving](#)